

Självständigt arbete på grundnivå

Independent degree project – first cycle

Huvudområde: Pedagogik

Major Subject: Education

”Dom tänker att han är en fejis”

- Förskolebarns uttryck kring könsnormer

Frida Andersson & Theres Arnosdotter

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

Campus Härnösand Universitetsbacken 1, SE-871 88. **Campus Sundsvall** Holmgatan 10, SE-851 70 Sundsvall.

Campus Östersund Kunskapens väg 8, SE-831 25 Östersund.

Phone: +46 (0)771 97 50 00, Fax: +46 (0)771 97 50 01.

MITTUNIVERSITETET

Institutionen för utbildningsvetenskap (UTV)

Examinator: Anneli Hansson, anneli.hansson@miun.se

Handledare: Catarina Arvidsson, catarina.arvidsson@miun.se

Författare: Frida Andersson, fran1201@student.miun.se

Theres Arnosdotter, thar1100@student.miun.se

Utbildningsprogram: Förskolläraryrket, 210 hp

Huvudområde: Pedagogik

Termin, år: HT, 2015

Abstrakt

Syftet med studien var att med hjälp av boksamtal beskriva hur 21 förskolebarn ger uttryck för könsnormer i samtal. Som utgångspunkt för samtalen användes bilderboken "Kenta och barbisarna". Detta har undersökts genom att vi, med inspiration av fokusgruppsmetoden och med en bilderbok som utgångspunkt, samtalat med fyra- och femåriga barn på tre svenska förskolor. Könsnormer gör att människor förväntar sig olika handlingar eller beteenden av varandra baserat på uppfattad könstillhörighet. Detta är något som gäller såväl vuxna som barn. I läraruppdraget ingår att motverka traditionella könsroller och könsroller, men forskning visar på att de snäva könsnormerna upprätthålls av både pedagoger och barn. Vi ville därför beskriva vilka uttryck barn själva ger kring könsnormer. I analysen av datamaterialet användes genusteoretiska begrepp som stöd för hur barnens uttryck kunde förstås i ett genusteoretiskt sammanhang. Resultatet visar att barnen är främst gränsbevarande och mindre gränsöverskridande i sitt sätt att tala om könsnormer, de är alltså aktiva i att upprätthålla och, till viss del, omformulera könsnormer som även tidigare forskning visar på.

Nyckelord: förskola, genus, könsnormer, gränsbevarande, gränsöverskridande, boksamtal

Innehållsförteckning

Abstrakt	ii
Inledning	1
Bakgrund	3
Könsnormer och positioneringar i förskolan	3
Gränsbevarande och gränsöverskridande handlingar	5
Överordnad maskulinitet och heteronormativitet	6
Syfte	8
Metod	9
Metodval.....	9
Urval.....	10
Forskningsetiska överväganden	11
Genomförande	12
Metoder för bearbetning och analys.....	12
Resultat	14
Könsindelad lek och störande pojkar	14
Barns uttryck som gränsbevarande och överskridande	17
Kärlek och normativa relationer	20
Diskussion	22
Metoddiskussion	22
Resultatdiskussion	23
<i>Flickor och pojkar som motsatser</i>	23
<i>Mer gränsbevarande än gränsöverskridande</i>	24
<i>Överordnad maskulinitet i förskolan</i>	25
Slutsats	26
Förslag på vidare forskning	26
Referenser	27
BILAGA 1: Samtyckesbrev till vårdnadshavare	30
BILAGA 2: Samtalsfrågor	31

Inledning

I denna uppsats söker vi en ökad förståelse för hur olika könsnormer kan ta sig till uttryck i förskolan och vad de kan ha för betydelse för barns könsskapande. Normer är ett mångfacetterat begrepp som kan rymma det mesta ifrån kön och etnicitet till socioekonomisk bakgrund, och vad som är "önskvärt" att vara för människor inom en viss kontext (Hellman, 2010). Ett begrepp som ofta används inom genusforskning och debatt inom området är könsordning. Könsordningen är en maktordning i samhället som konstruerar vad som anses vara normalt i fråga om kön. Vedertagna könsnormer gör att ett visst handlande förväntas av flickor och ett annat av pojkar och vad vi anser är normalt kan påverkas av dessa könsnormer (Hedlin, 2011). Vårt övergripande problemområde som kommer att behandlas är att belysa några aspekter av genus och särskilt könsnormer som kan förekomma i förskolan och hur de eventuellt kan påverka barns könsskapande processer.

Connell och Pearse (2015) menar att det finns en allmän syn som utgår från att det finns medfödda naturliga skillnader mellan kvinnor och män och föreställningar om att kvinnor och män är varandras naturliga motsatser i fråga om sätt att tänka, fallenheter och känslor. Hirdman (2001) framhåller också att kvinnlighet och manlighet ofta är sedda som dikotomier, med andra ord, att de existerar i motsats till varandra. Relaterat till förskolan blir "pojke" förstaeligt utifrån "inte flicka" och tvärtom. Genus kan dock förklaras som en kulturell konstruktion och inte en biologisk betingelse (Butler, 2007).

Flickor och pojkar ska enligt förskolans läroplan (Skolverket, 2011) få samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan att begränsas av stereotypa könsroller. Eidevald och Lenz Taguchi (2011) kritiserar att de vanligaste arbetssätten med genuspedagogik i förskolan präglas av att det är aktiva pedagoger som ska genomföra ett förändringsarbete och försöka förändra passiva barn. Bodén (2011) menar att man då förbiser "[...] att barnen faktiskt själva är delaktiga, agentiska, i skapandet av sig själva till könade subjekt." (s.46). I läraruppdraget ingår att motverka traditionella könsmonster och könsroller (Skolverket, 2011), forskning visar dock att de snäva könsnormerna upprätthålls av både pedagoger och barn (se exempelvis Ärlemalm-Hagsér & Pramling Samuelsson, 2009). Således kan barn ses som aktiva i att både befästa och omformulera könsnormer.

Forskning (exempelvis Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson, 2009) visar att det finns många olika könsnormer i förskolan för barn att förhålla sig till. Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson (2009) efterlyser forskning som fokuserar på att lyssna på barnens egna röster för att bidra till ökad kunskapsutveckling på hur yngre barn själva ser sin situation och hur de tänker kring könsmonster och könsroller. Dolk (2013) poängterar att vuxna behöver ha en öppenhet för hur barn själva förstår och skapar mening kring olika frågor för att

det ska bli möjligt att göra barn delaktiga. Vi vill därför beskriva hur barn ger uttryck för könsnormer i samtal. Vi har inspirerats av Davies (2003) studie i och med att vi likt hennes studie använder oss av barnlitteratur som utmanar könsnormer som grund till att samtala med barn.

Bakgrund

Utifrån den forskning kring genus vi tillägnat oss skapade vi olika teman, som är relevant som bakgrunden till studien. Dessa teman kommer att redovisas under respektive underrubriker, vilka är uppdelade efter "Könsnormer och positioneringar i förskolan", "Gränsbevarande och gränsöverskridande handlingar" samt "Överordnad maskulinitet och heteronormativitet".

Könsnormer och positioneringar i förskolan

I det här avsnittet kommer vi behandla forskning om olika könsnormer flickor och pojkar kan ha att förhålla sig till i förskolans verksamhet. Vi kommer att redogöra för hur könsordningen kan ta sig uttryck i förskolan och hur flickor och pojkar kan uppmuntras till att se och positionera sig själva i samhället i stort och i förskolans verksamhet.

Davies (2003) menar att barn lär sig tidigt att världen är uppdelad i två kön, män/pojkar och kvinnor/flickor, och att de måste välja "rätt" kön för att bli accepterade. Att inte avvika för mycket från normen kan bli nödvändigt för att uppnå social acceptans (Forsberg, 2002). Davies (2003) menar att det får till följd att barnen ofta väljer att anamma de mest utmärkande, främst negativa, karaktärsdrag och egenskaper förknippade till femininitet och maskulinitet. Dessa beskriver Davies för flickor kan innefatta svaghet, stillsamhet, intresse för utseende och familjeliv och för pojkar innefattas av våldsamt, ohjälpsamt, aggressivitet, och okänslighet.

Att välja att anamma olika karaktärsdrag kopplat till ett visst kön kan kopplas till det som Butler (2004) kallar för *performativitet*. Med performativitet menas själva akten att göra kön, själva yttrandet, handlandet och beteendet som skapar könsnormerna. Det är ett sätt att positionera sig till en viss könstillhörighet som kan ske både medvetet som omedvetet. Sociala praktiker skapar kön genom ständiga upprepningar och att individer, genom att ta efter eller ta avstånd från dem bidrar till att skapa normer om kön (Butler, 2004; Hellman, 2010). Genom att agera performativt blir också en effekt av detta att barn också skapar en förståelse för vad det kan innebära för dem att vara just pojke eller flicka (Blaise, 2005).

Francis (2010) fann i sin studie att leksaker och filmer som riktar sig till barn ofta tränar och förmedlar olika kunskaper och förmågor beroende på om målgruppen är flickor eller pojkar. Är målgruppen pojkar så kan lärandet ses inriktat mot teknik och vetenskap och för flickor relaterat till omsorg. Francis menar att hennes fynd ger stöd för tanken att pojkar och flickor styrs emot olika könskategorier på grund av deras särskiljande konsumtion av leksaker och film; att dessa leksaker, filmer och dylikt underlättar för produktion och reproduktion av genus samt den gällande dikotomin mellan flicka och pojke. Även Thorne

(1993) pekar på att könsstereotyper ofta genomsyrar böcker, tv-program och filmer, sånger och reklam som barn tillägnat sig.

Änggård (2005) har i en etnografisk studie undersökt förskolebarns egengjorda böcker och bilder ur ett genusperspektiv och konstaterar att pojkar och flickor valde olika teman och intriger i sina böcker, som kan ses överensstämma med könsnormativa förväntningar. Flickornas berättelser i böckerna handlade främst om relationer, romantik och vardagsliv medan pojkarnas berättelser innehöll action, hjältar och skrämmande varelser i slagsmål. Pojkarnas berättelser hade inga kvinnliga karaktärer och Änggård menar att det går att tolka detta som att pojkarna distanserar sig från flickor och det som är flickigt, för att därigenom konstruera maskulinitet genom särskiljande ifrån det flickiga. Flickorna hade manliga karaktärer i sina berättelser men dessa fick underordnade roller, prinsessor i flickornas berättelser hade aktiva roller som förde handlingen framåt. Hon understryker att flickorna därmed omformulerar den traditionella sagoberättelsen där prinsessor är passiva och väntar på sin prins. Valet av tema och karaktärer blir ett betydelsefullt sätt att positionera sig som flicka eller pojke (Änggård, 2005). Precis som Thorne (1993), poängterar Änggård att populärkultur (exempelvis sagor, filmer, leksaker) för barn ofta kan innehålla starka stereotypa könsnormer, vilket kan vara en tänkbar förklaring av barnens val av tema och karaktärer. Detta tar också Davies (2003) upp; att barn använder signaler från samhället, leksaker och karaktärer i populärkultur för att veta vad som är lämpligt att göra och vara beroende på vilket kön de tillhör. Barnen i Davies studie är verksamma i att både reproducera och utmana de gängse könsnormerna.

Odenbring (2010) har studerat konstruktioner av kön som blir synliga i samspel mellan barn och mellan barn och vuxna i bland annat förskola och förskoleklass. Hon konstaterar att föreställningen om att flickor som grupp anses mer självständiga och mogna än pojkar blev synlig i hennes studie då enbart flickor placerades intill stökiga pojkar för att agera som en "stötdämpare", att skapa ett lugn i gruppen. Detta kan ställas i relation till Hellman (2010), som i sin studie såg att lugna, självgående flickor och pojkar kan sättas in för att lugna ned pojkar. I Odenbrings studie blir "stötdämparna" valda utifrån könstillhörighet, medan "stötdämparna" i Hellmans studie blir valda utifrån egenskaper, som exempelvis självreglerande egenskaper. Dessa egenskaper kan dock sammankopplas med hur flickor tenderar att beskrivas. Sådana grupperingar kan därmed skapa förutsättningar för gränsupprätthållande (Odenbring, 2010).

Gränsbevarande och gränsöverskridande handlingar

Ett mönster som kan ses i forskning är att det tenderar att finnas relativt tydliga gränser som flickor och pojkar har att förhålla sig till gällande att hålla sig inom eller gå utanför normen. Därför har vi valt att gå närmare in på vad gränsbevarande och gränsöverskridande handlingar innebär, samt hur de kan förstås i förskolans värld.

Davies (2003) skriver om gränsbevarande handlingar (uttrycket hon använder sig av är "category-maintenance work"). Gränsbevarande handlingar kan exempelvis ske när någon avviker från traditionella könsnormer och denne blir tillrättavisad genom ord eller handling. Dessa tillrättavisningar är handlingar som kan utföras av både vuxna och barn. Davies menar att detta sker delvis för att den som avviker ska förstå att denne agerar "fel" och att den avvikande ska ledas rätt, men också för att försvara könskategorierna och för att klargöra för sig själv att man har uppfattat det korrekta sättet. Även Hellman (2010) skriver om dessa gränsbevarande handlingar och väljer att kalla de som korrigerar för "gränsvakter". I sin studie framför hon att det är vid pedagogers disciplineringar av barn som anses agera annorlunda som normer om kön kan bli synliga, eftersom handlingarna pekats ut som avvikande. Dessa disciplineringar brukar följas av ett utlägg ifrån pedagogerna om hur barnen bör agera enligt Hellman.

Ärlemalm Hagsér och Pramling Samuelsson (2009) visar i sin studie att det främst barnen som, förutom att upprätthålla de gängse könsnormerna, också är de som agerar omformulerande och överskridande i sina handlingar. I studien som genomfördes utmanar inte pedagogerna barnen till att agera gränsöverskridande. Det blir då alltså främst barnen som blir de nyskapande aktörerna i förskolans verksamhet. Hellman (2010) framhåller i sin studie att det främst är trygga barn som vågar agera gränsöverskridande, medan barn som inte är trygga tenderar att upprätthålla normer.

Thorne (1993) skriver också om gränsbevarande handlingar, och benämner det som "borderwork". Hon menar att genom dessa handlingar bevaras och förstärks könsgränser. Thorne skriver även om "crossing" som skulle kunna översättas till gränsöverskridande, som innebär att en person försöker få tillträde till det som är könskodat för det motsatta könet, i och med det blir könsmönster ifrågasatta och utmanade. Dessa gränsöverskridanden kan då leda till att någon försöker bevara gränserna genom gränsbevarande handlingar. Francis (2010) menar att både flickor och pojkar, genom att välja de leksaker som är kodade till det egna könet, kan använda det som ett sätt att agera gränsbevarande. Davies (2003) beskriver dessutom hur förskolebarn i hennes studie kopplade ihop feminint och maskulint kodade kläder och accessoarer till ett kvinnligt eller manligt beteende, och genom att ta på sig det motsatta könets kläder kunde barnen uttrycka beteenden förknippade till det motsatta könet. Davies menar att kläderna får en symbolisk betydelse för barnen och fungerar som markörer för maskulina och feminina sätt att vara. Genom användandet av kläder kan det med

andra ord bli möjligt att antingen utföra gränsbevarande eller gränsöverskridande handlingar. Odenbring (2010) framhåller att pojkar tenderar att vara mer stereotypa i sina val av lekar än flickor, då det sociala trycket att inte avvika från normen ofta är större för pojkar. Detta leder enligt henne till att pojkar ofta agerar mer gränsbevarande än flickor. Det Odenbring poängterar kan vara en effekt av en överordnad maskulinitet, som vi kommer att utveckla under nästkommande rubrik.

Överordnad maskulinitet och heteronormativitet

Forskning inom området genus tar upp begreppet överordnad, även kallad hegemonisk, maskulinitet som en viktig aspekt för att öka förståelse för människors agerande och hur könsnormer reproduceras. Vi kommer redogöra för vad dessa begrepp innebär och vad det kan innebära för flickors och pojkars möjligheter och begränsningar. Vi kommer även att kortfattat beskriva heteronormativitet.

Överordnad maskulinitet benämns som den överordnade rollen det manliga könet har i samhället (Blaise, 2005; Connell, 2008). Mäns överordning gäller på grupp nivå och inte individ nivå, således har inte alla män högre status än alla kvinnor (Hirdman, 2001). Connell (2008) betonar också att det finns en underordning inom kategorin män. Homosexuella underordnas heterosexuella, men Connell belyser också att heterosexuella män och pojkar kan bli uteslutna och underordnade och att processen kan innefatta en mängd glåpor så som "tönt", "fegis", "ynkrygg" och "mes". Connell pekar på att det är just feminitet som utgör grunden för kränkningarna. En överordnad maskulinitet handlar om över- och underordning och makt både inom och mellan könen.

Även i förskolan går denna hierarki att finna, maskulinitet är även i förskolan överordnad den uttalade feminiteten och pojkar tenderar därför att få mer utrymme i verksamheterna, på bekostnad av flickorna som då i stället marginaliseras (Blaise, 2005; Ärlemalm-Hagsér & Pramling Samuelsson, 2009). I Lynchs (2015) studie framkommer det att pedagogerna anser att pojkar har färre alternativ till lek, då de menar att många lekar i förskolan så som dramalekar och docklekar främst är passande för flickor. Till följd av en överordnad maskulinitet blir pojkar sällan uppmuntrade till handlingar förknippade med feminitet (Nordberg, 2005), medan flickor blir uppmuntrade till maskulint kodade beteenden som att ta för sig och vara modiga (Dolk, 2013). Samtidigt finns det också en gräns till hur gränsöverskridande flickor får vara innan det ses som besvärligt (Eidevald, 2009; Hellman, 2010).

Pojkar i förskolan tenderar att anses som mer besvärliga och problematiska än flickor av pedagoger (Lynch, 2015), och att pojkar också ofta får flest tillsägelser (Eidevald, 2009). Trots att den normativa pojkrollen inte är en roll som ger hög status i förskolan är den ändå en roll som pojkar förväntas leva upp till och sträva efter (Hellman, 2010). En effekt av en överordnad maskulinitet gör att det blir lättare för flickor att agera utanför normen över vad som anses feminint eller

flickaktigt än det blir för pojkar att agera utanför pojknormen. Detta eftersom att flickor kan klättra uppåt i hierarkin om de gör något som kan klassificeras som pojkaktigt, till skillnad från pojkar, som vandrar nedåt i hierarkin om de bryter mot normen av vad det innebär att vara pojke (Hellman, 2010).

Heteronormativitet inbegriper normen om att män och kvinnor bör åtrå varandra på ett heterosexuellt vis (Butler, 2007). Eftersom att heterosexualitet är normen blir då homosexualitet sedd som något avvikande och som underordnas heterosexualitet. Heteronormativitet bygger på dikotomin mellan könen; att män och kvinnor är varandras motsatser och har olika intressen. Martinsson och Reimers (2008) belyser detta som en norm som uttrycker att människor förväntas omge sig och trivas bäst med personer av samma kön. Med andra ord förväntas det att flickor helst ska vilja leka med andra flickor och att pojkar helst ska vilja leka med andra pojkar, samt att flickor och pojkar är varandras motsatser. Dessa motsatser förväntas senare i livet begära varandra utifrån sina olikheter, besitta olika egenskaper och ska komplettera varandra (Butler, 2007). Som en del av heteronormen förväntas personer som avläses som flickor och pojkar också bete sig på ett sätt som motsvarar normen om detta (a.a.). Som ett led ur heteronormativiteten kan det därför bli viktigt att göra sig attraktiv för det andra könet. Blaise (2005) fann i sin studie stöd för att flickor kan använda sig av smink, kläder och kroppsspråk för att skapa och förhålla sig till sin femininitet, samt för att bedöma hur fin någon uppfattades. Detta användes också som måttstock för hur attraktiva de var för pojkarna på förskolan, vilket blir en indikation på att heteronormen kan existera även inom förskolans verksamhet.

Syfte

Syftet med studien är att med hjälp av boksamtal beskriva hur 21 förskolebarn ger uttryck för könsnormer i samtal. Som utgångspunkt för samtalen används bilderboken "Kenta och barbisarna".

Syftet konkretiseras med följande frågeställningar:

- Hur talar barnen om pojkaktighet och flickaktighet?
- Vilka normer om kön ger barnen uttryck för?

Metod

Syftet med studien är att med hjälp av boksamtal beskriva hur 21 förskolebarn ger uttryck för könsnormer i samtal. Som utgångspunkt för samtalen används bilderboken "Kenta och barbisarna". Vi kommer nedan redogöra för val av metod, urval, genomförande, metoder för bearbetning och analys, forskningsetiska övervägande samt slutligen metoddiskussion.

Metodval

Vi har genomfört en kvalitativ undersökning med inspiration av fokusgruppsmetod. Fokusgrupper som metod innebär att flera deltagare samtalar med fokus på ett visst ämnesområde och på den gemensamma förståelsen av ämnet (Wibeck, 2010), och det förutsätter att gruppen har kunskaper och erfarenheter inom detta tema (Dahlin- Ivanoff, 2015). Trost (2005) påtalar vikten av att, vid samtal eller intervjuer med barn, göra samtalsämnet mer konkret då han menar att barn inte abstraherar lika lätt som vuxna. Då könsnormer kan tänkas vara en tämligen abstrakt tanke, både för vuxna och barn i förskolan, ville vi därför ge dem en referenspunkt att utgå ifrån och valde därför att läsa en bilderbok att samtala kring. Således har vi inspirerats både utav fokusgrupper och av boksamtal (Chambers, 2011) som metod för detta arbete. Wibeck (2010) menar också att maktrelationen mellan samtalsledare och respondent minskas avsevärt genom att deltagarna i fokusgruppen diskuterar tillsammans och på så sätt själva kan vara med och styra diskussionen. Vi valde att inspireras av fokusgrupp som metod snarare än att använda oss metoden fullt ut, eftersom vi ville ge barnen ett konkret exempel på gränsöverskridande för att tala kring könsnormer. Anledningen till att vi valde att inte anamma metoden fokusgrupp fullt ut var för att denna metod endast utgår ifrån ett eller några givna teman för fokusgruppen att diskutera (a.a.). Vi upplevde att våra samtal skulle få en mer strikt ram när vi valde att samtala kring en bok, och således blev våra samtal inte direkta fokusgruppsintervjuer. Hädanefter refereras vår fokusgruppsinspirerade metod som boksamtal.

Våra boksamtal utfördes med förskolebarn, där grunden för samtalet var en bilderbok som utmanar könsnormer. Vi har inspirerats av Davies (2003) studie där hon använder sig av feministiska sagor i samtal med barn. Böcker kan ge möjlighet att öppna för samtal om könsnormer och vad det kan innebära att vara flicka och pojke utöver de gängse könsnormerna (a.a.). Davies menar att böckerna underlättar för barn att samtala om fenomen som ofta är outtalade. Genom böckerna kan barnen få tillgång till konkreta exempel på gränsöverskridanden att tänka och samtala kring. Boken som valdes att läsa som utgångspunkt för samtalen var "Kenta och barbisarna", skriven av Pija Lindenbaum (2007). Boken handlar om pojken Kenta som en dag inte vill spela fotboll, utan hellre vill leka med barbisar, och hur han arbetar för att få tillträde till några flickors lek. Till slut släpps han in i leken och får vara med att klä ut sig till prinsessa och dansa. Vi valde denna bok för att den innehåller tydliga gränsöverskridande handlingar som referensram för samtalen.

Anledningen till att vi valde att samtala med barn i grupp i stället för enskilda intervjuer med barnen är för att vi tänkte till barnens trygghetskänsla med oss. Tryggheten kan öka om barnen får samtala tillsammans med varandra barn utöver att samtala med oss som samtalsledare (Løkken & Søbstad, 1995). Att använda oss av en kvantitativ metod, som till exempel enkätundersökning, valdes bort då syftet inte skulle kunna besvaras. Då studiens syfte är att beskriva vilka uttryck barnen ger kring könsnormer behövde vi få möjlighet att samtala med barnen, ställa följdfrågor samt eventuellt också be barnen utveckla vad de menade med vissa uttryck och liknande, vilket enkätundersökningar omöjliggör.

Urval

Vi kontaktade tre förskolor i två olika städer i mellersta Sverige där vi till viss del känner barnen, vårdnadshavare och personalen. Vi har gjort detta eftersom det i samtal med barn i forskningssyfte är en fördel att barnen känner sig trygga med forskaren (Løkken & Søbstad, 1995). I ett gruppsamtal kan det bli svårt för tystlåtna barn att komma till tals (Bryman, 2011). Vi bad därför personalen om hjälp att välja ut deltagare till boksamtal som kan ge bra förutsättningar för så givande samtal som möjligt, där barnen fungerar bra tillsammans och är på ungefär samma nivå språkmässigt.

Att vi tidigare haft kontakt med föräldrar och personal kan ha underlättat godkännande för att få utföra boksamtal med barnen. Urvalet skedde alltså enligt ett bekvämlighetsurval, vilket innebär att förskolorna är valda efter tillgänglighet. Bryman (2011) menar att ett bekvämlighetsurval innebär att det blir omöjligt att generalisera, utan att det blir just de specifika barnens tankar man får fatt i. Dessa barns tankar är med andra ord på så vis inte på något sätt representativa för svenska barngrupper i stort, eller ens för övriga barn på de förskolor som undersökts, men det är möjligt att det kan ge en bild av hur barn kan uttrycka sig kring könsnormer.

Vi har utfört boksamtalen i könshomogena grupper om tre-fyra barn. Samtalen har genomförts med 21 stycken förskolebarn i åldrarna fyra och fem år. Av dessa barn var elva stycken flickor och tio stycken pojkar. Det var ursprungligen 24 barn och deras vårdnadshavare som blev tillfrågade att vara med i studien, varav två barn nekade till att delta och ett barn var sjukt under den dag boksamtalen genomfördes. Av denna anledning var fördelningen inte helt jämn mellan flickor och pojkar, då ursprungstanken var att vi skulle samtala med 12 flickor och 12 pojkar. Med tanke på att det bara var ett barn mindre i pojkggruppen i relation till flickgruppen ansåg vi dock att resultatet inte bör ha påverkats nämnvärt av detta. Vi valde bort samtal med de allra yngsta barnen i förskolan därför att vi tänkte oss att det var lättare att utföra denna typ av samtal med något äldre barn, som har större ordförråd och som troligtvis har en större medvetenhet om könsnormer.

Forskningsetiska överväganden

Hänsyn har tagits till de fyra forskningsetiska principerna; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2011). Informationskravet innebär att alla som berörs av studien ska informeras om syftet och att det är frivilligt att delta samt att medverkan kan avbrytas när som helst. Samtyckeskravet medför att deltagare har rätt att bestämma om de vill delta i studien, är deltagarna under 15 år bör samtycke ges av vårdnadshavare. Vi har uppfyllt informations- och samtyckeskravet genom att vi sökt och fått tillstånd att besöka förskolorna genom förskolechef för verksamheten, samt att vi informerat både personal, vårdnadshavare och deltagande barn om studien. Vi gav vårdnadshavare ett informationsbrev (se bilaga 1) om vår studie och mottog ett skriftligt godkännande att barnen får delta samt att samtalen spelas in. Barnen har också innan boksamtalet inleddes tillfrågats och gett ett muntligt godkännande att delta samt att spela in samtalet. Barn och vårdnadshavare har dessutom informerats om att deltagandet är frivilligt och kan avbrytas närhelst de vill.

När det gäller barn och forskning uppstår en del etiska dilemman man som forskare behöver ta ställning till. Detta gäller då särskilt barn och informerats samtycke, då det kan vara svårt att på ett tillfredställande sätt informera yngre barn om att de deltar i en studie och att deltagandet är frivilligt, samt att det inte kommer att ge några negativa följder för dem om de väljer att inte delta eller att dra tillbaka sitt samtycke (Löfdahl, 2014). Som Källström Cater (2015) poängterar finns det även en risk att barnen inte vågar neka till samtycke eftersom barn förväntas lyda vuxna samt att gruppträck kan göra det svårt att säga nej. Vi hoppas dock att de flesta barn tyckte det var roligt att få bli "utvald" och göra något utöver det vanliga, vilket även Doverborg och Pramling Samuelsson (2000) har erfarenhet av. Vi har tagit hänsyn till dessa dilemman dels genom att inte förutsätta att barnen vill vara med, dels genom att titta noga efter andra tecken (exempelvis kroppsspråk och mimik) på att barnen i studien inte längre ville vara delaktiga. När barnen gav verbala uttryck att de inte längre ville att vi skulle prata så valde vi att avbryta inspelningen och lät barnen gå tillbaka sin verksamhet. Det fanns även två barn, vars vårdnadshavare givit samtycke till studien, som på förfrågan avböjde att delta i studien, då de hellre ville vara ute och leka. Detta respekterades och barnen behövde inte vara med i samtalen.

Konfidentialitetskravet innebär att alla uppgifter om deltagare behandlas konfidentiellt och deltagare ska informeras om detta. Vi har uppfyllt kravet genom att fingera deltagarnas namn i studien, förskolornas namn och plats i landet, samt genom att informera vårdnadshavare, barn och personal om detta. Nyttjandekravet innebär att den information som har samlats in bara får användas till forskningsändamål, vi uppfyllde kravet genom att informera berörda att de uppgifter som samlas in endast kommer användas till studien och att data-materialet förstörs när examensarbetet är genomfört och godkänt.

Vi valde att genomföra boksamtalen i könshomogena grupper med en tanke om att kunna jämföra pojkar och flickors samtal. En annan anledning till att vi valde könshomogena grupper var med tanke på att en överordnad maskulinitet kan ses förekomma även i förskolans verksamhet. Vi ville att alla barn i grupperna skulle känna sig bekväma och vi befarade att pojkar skulle kunna ta över, vilket tidigare forskning påtalar kan vara en risk. Vi är medvetna om att valet av homogena grupper medför att vi riskerar att synliggöra eller tydliggöra kategoriseringarna flicka och pojke med tanke på att de delades upp efter just könstillhörighet.

Genomförande

Vi valde att genomföra våra boksamtal separat i två olika städer. Vi genomförde sex separata boksamtal för att vi ansåg att barnen skulle få möjlighet att känna större trygghet med bara en vuxen. Inför boksamtalen förberedde vi oss genom att själva läsa den valda boken flertalet gånger för att högläsningen skulle kunna utföras med lätthet, samt för att kunna formulera några frågor (se bilaga 2) kring bokens handling. Barnen informerades i förväg av pedagoger att vi skulle komma för att läsa en bok med dem. Pedagogerna samlade ihop de barn vars vårdnadshavare gett tillstånd till deltagande, varpå vi berättade för barnen att vi hade en skoluppgift och frågade barnen om de vill vara med och läsa och samtala kring en bok. Vi sade till barnen att vi gärna ville komma ihåg och kunna lyssna igen på det de samtalade om, och frågade barnen om tillåtelse att spela in samtalen med hjälp av våra mobiltelefoner, vilket samtliga barn godkände. Under tiden vi läste boken hade vi förberett några frågor till barnen. Ibland var barnens svar utförliga och andra gånger fick vi tystnad till svar. Utöver att barnen svarade på våra frågor uttryckte de även spontana reaktioner, funderingar och ställde egna frågor. Vi avslutade boksamtalen med att fråga vad barnen tyckte var bra och mindre bra med boken, barnen återvände därefter till ordinarie verksamhet. Våra boksamtal med barnen tog cirka 25 minuter vardera.

Boksamtalen genomfördes i avskilda rum inomhus på förskolorna för att inte bli störda av övrig verksamhet. Vid fyra tillfällen genomfördes samtalen i ateljéliknande rum och vid de andra två i ett personalrum. Att sitta i ett rum avskilt från övriga verksamheten kan även underlätta ur ett transkriberingssyfte då det minimerar störande ljud i bakgrunden.

Metoder för bearbetning och analys

Med tillåtelse från barn och vårdnadshavare spelade boksamtalen in, för att sedan transkriberas och skrivas ut på papper för att lättare kunna analyseras. Vi gjorde nästintill en fullständig transkribering av alla boksamtal, vi valde att utelåta barnens tal om exempelvis sådant som fanns i rummet. I våra transkriberingar har vi valt att undvika talspråk och till stor del översatt det till skriftspråk för att göra det läsvänligare, vilket Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) påtalar dessutom kan vara bra för att underlätta inför läsningen av transkripten.

Vi har följt Rennstams och Wästerfors (2015) tre grundläggande verktyg för att skapa samhällsvetenskapliga analyser, vilka innefattar att sortera, reducera och argumentera. Att sortera kan innefatta en initial samt fokuserad sortering, där forskaren först närmar sig sin empiri på ett nyfiskt och öppet sätt. För att därefter bli mer fokuserad i sorteringen och söka efter bland annat mönster, skillnader och likheter. Reducering innebär att sälla materialet så att det mest representativa för studiens syfte väljs ut, då det enligt Rennstam och Wästerfors annars riskerar att resultatet blir spretigt och ytligt. Att argumentera kan förklaras som att man inte enbart redovisar sitt material utan för självständiga resonemang kring materialets tänkbara tolkningar i dialog med teorier (a.a.).

Vi började analysarbetet med att individuellt läsa igenom samtliga transkriberingar noggrant och flertalet gånger och markerade sedan ut det som sågs vara mest intressant för studien. Tillsammans diskuterade vi sedan vad vår initiala sortering hade givit oss för förståelse. Exempelvis såg vi att barnen gav många olika uttryck för könsnormer, vi jämförde även flickor och pojkars utsagor och några skillnader framstod. Efter detta gjorde vi tillsammans en mer fokuserad sortering av vårt datamaterial, som vi sedan reducerade ned till tre kategorier vi ansåg vara kärnfulla, dels för vår studies syfte och problemområde, men framför allt för att illustrera våra tolkningar av barnens utsagor. Vid själva presentationen av vårt resultat valde vi ut kärnfulla utdrag av våra samtal med barnen. För att försöka förstå vad barnen gav uttryck för i deras sätt att tala kring könsnormer använde vi oss av några begrepp som återfinns inom genusteori och relaterade dessa till barnens uttryck. Begreppen som användes var överordnad maskulinitet, gränsöverskridande och gränsbevarande samt heteronormativitet och performativitet. Vår tolkning av empirin kom därmed att underbyggas av dessa begrepp.

Resultat

I vår analys av empirin framkom några olika mönster som vi kategoriserat in under rubrikerna "Könsindelad lek och störande pojkar," "Barns uttryck som gränsbevarande och överskridande" samt "Kärlek och normativa relationer", vilka vi kommer redogöra för nedan.

Könsindelad lek och störande pojkar

Ett mönster framträdde i hur barnen talade om lek, som kan tyda på att de har erfarenhet av att leka könsindelad. Detta uppmärksammades genom att vi i analysen av empirin hittade återkommande exempel på att barnen menade att huvudkaraktären i boken inte fick vara med flickorna och leka för att han var pojke. Barnen ger nedan uttryck för uteslutning från lek på grund av könstillhörighet:

Exempel 1

Samtalsledare: Det verkar som att dom inte vill leka med Kenta, vad tror ni att det beror på?

Anders: För det en kille

Exempel 2

Johanna: Vet du, jag tror att det är så här... dom tycker att det inte är nån tjej... att han inte får vara med för att han är ingen tjej och han kanske inte... dom tror kanske att han kan inte klä ut sig till såna hära klänningar och sånt.

Både flickorna och pojkarna från samtliga sex boksamtal gav liknande utsagor, och i dessa två utdrag blir det också tydligt att det är huvudkaraktärens könstillhörighet som framhålls som en viktig anledning till varför pojken i boken inte får leka med flickorna. Anders uttryck är av mer konstaterande art medan Johanna argumenterar utförligare till varför huvudkaraktären inte får vara med och leka med flickorna i boken. Johannas uttalande kan ses som ett uttryck för att flickor och pojkar inte kan göra samma saker, exempelvis att klä sig i klänning som verkar vara förbehållet flickor.

I två av tre boksamtal med pojkar så ger de till uttryck att flickor inte vill leka med pojkar för att pojkar stör leken.

Samtalsledare: Det verkar inte riktigt som att tjejerna vill leka med Kenta. Vad tror ni det beror på?

Bertil: Kanske för att... De inte gillar han.

Ludvig: Eller så är det för att de tycker att killar inte är duktiga på att leka med barbie dockor.

William: Fast jag tror att de kanske inte vill vara nära han när de ska leka, utan då kommer han bara flytta efter.

Viktor: Eller så kanske de tycker att han stör.

Detta exempel skulle kunna ses som uttryck för pojkarnas tankar om varför flickor inte vill leka med pojkar. Ludvig ger uttryck för att pojkar och flickor är

bra på att leka med olika saker, och att pojkar inte är bra på att leka med barbi-dockor. Det kan tänkas att Ludvig menar att pojkar inte är bra på att leka med barbi-dockor på grund av att de inte har erfarenhet av att leka med dem, och att denna lek är företrädesvis för flickor. Ludvigs uttalande kan förstås som ett uttryck för en norm om att det främst är flickor som vill leka med dockor. William och Viktor ger på olika sätt uttryck för att pojken i boken skulle vara ett störande moment i flickornas lek om han fick tillträde till den. Trots att William inte säger rakt ut att pojken i boken skulle störa flickorna är det något som kan utläsas ur hans ordval om att flickorna inte vill vara nära honom och att han skulle flytta efter dem. Det kan förstås som att pojkarna har erfarenheter av att flickor tycker att pojkar stör leken.

I alla boksamtal med flickor, men inte överhuvud taget i samtalen med pojkarna, kommer antaganden om att pojkarna har tagit någonting ifrån flickorna i boken. Det ska påpekas att det ingenstans i boken står skrivet att pojkarna tar någonting ifrån flickorna, utan det är barnens egna reflektioner. Några exempel ur två olika boksamtal som visar på flickornas antagande att pojkarna tar saker ifrån dem kommer nedan:

Anna: Jag tycker såhär... killarna har tagit... dom där kjolarna... och dom där tre tjejerna... så dom börjar dansa så dom tyckte att det var jättekul... att dom var jättesnygga i dom där klänningar... också blive hon arg... också tänkte hon så här... killarna får inte vara med viskar hon till tjejerna också tänker jag såhär att killarna dom tog dom alla dom fina kjolarna och dansade med.

Sofie: Vet du titta, nån [Kenta] som tog doms [flickornas] docka.
Helen: Nee, det är hans.

Liknande antaganden uttrycktes även i övriga boksamtal med flickor. Att endast flickorna och inte pojkarna antydde detta, skulle kunna tyda på att flickorna i studien har erfarenheter av att pojkar tar saker ifrån dem i lek. Det kan också tyda på att flickorna har en bestämd bild av vad pojkar brukar leka med, och att det inte inbegriper klänningar och dockor, varav ett logiskt antagande då kan bli att pojkarna har tagit något ifrån flickorna. Flickorna och pojkarna samtalar dessutom om att flickorna i boken kommer neka huvudkaraktären tillträde till deras lek om han skulle fråga dem. I två av samtalen med flickorna pratar de om att huvudkaraktären skulle bli nekad att få tillträda leken redan innan det sker i bokens handling:

Exempel 1

Samtalsledare: Jag ser att Kenta tittar mot tjejerna där borta i fönster, vad tror ni han tänker för nåt?

Helen: Vill leka med barbisar.

Samtalsledare: Tror ni han vill det?

Flera barn: Mmm.

Sofie: Men dom vill ju vara ifred.

Samtalsledare: Varför vill dom vara i fred då tror ni?

Sofie: Tjejerna får inte leka med han...tjejer säger nej...du får inte leka med oss...du är dum.

Emma: Man får inte säga så.

Sofie: Nej det är ingen solhandling, det är en ishandling.

Exempel 2

Samtalsledare: Jag ser att Kenta sitter och tittar på dom i fönstret där, vad tror ni han tänker?

Sandra : Han kanske tänker att dom är snälla och vill leka med dom istället.

Anna: Uhm, jag tror att han vill... jag tror han vill... vad heter det... leka med dom där tjejerna.

Sandra: Och killarna.

Anna: Och tycker att dom där tjejerna är snälla och vill leka med dom istället... också går han bara till fönstret och frågar om han får leka med dom... då säger dom nej.

Samtalsledare: Varför tror du dom säger nej då?

Sandra: Jag tror att dom vill vara ifred... också tro att... alltså [ohörbart].

Samtalsledare: Varför tror du dom vill vara ifred?

Sandra: Därför dom är trötta att prata med dom andra, för dom är blyg.

Dessa exempel skulle kunna vara uttryck för att pojkar tenderar att bli nekade tillträde till flickors lek för att flickor vill särhålla sin lek från pojkar. I det första exemplet pratar Sofie om att huvudkaraktären i boken inte får vara med flickorna eftersom de tycker att han är dum och att de vill vara ifred. Även Anna och Sandra i det andra exemplet pratar om att flickorna i boken vill vara ifred i sin lek. Det kan tänkas att det finns en koppling mellan att Sofie har en erfarenhet av att pojkar är dumma, och därför kan tänkas vilja freda sin lek från pojkar. Det är möjligt att flickorna tar avstånd från pojkar för att markera sig som flicka. Denna typ av positionering och särskiljandet skulle kunna visa på ett exempel på vad det kan innebära för barn att vara flicka eller pojke. Att vara flicka kan innebära att flickor helst vill leka med andra flickor samt att vara blyg som Sandra uttrycker i slutet av exempel två. Pojkar kan sägas beskrivas av barnen i studien som störande, tjuvaktiga och dumma, vilket flickorna i studien verkar vilja freda sig ifrån.

Samtidigt som barnen uttryckte dessa tankar som visar på könsindelad lek, talar de också om att det är elakt eller dumt att utesluta någon ifrån lek. Detta är något som både flickor och pojkar gav uttryck för. Utöver exempel ett ovan där Emma och Sofie talar om detta som en "ishandling", så uttrycker även två barn det spontant:

Samtalsledaren läser ur boken: Sen struntar dom i honom.

Joakim: Det är inget snällt tycker jag.

Samtalsledaren läser ur boken: Sen struntar dom i honom.

Johanna: Det får man inte göra.

När barnen talar om detta verkar de gå utanför könsgränserna för att i stället resonera kring det elaka i att utesluta någon, oavsett könstillhörighet. Detta skulle kunna bero på att barnen kan vara färgade av den diskurs som ofta kan återfinnas i förskolan om att "alla får vara med".

Barns uttryck som gränsbevarande och överskridande

I analysen av empirin framträdde ett mönster som kan sägas handla om gränsbevarande uttryck. I samtal med flickor gav de till uttryck för att pojkar inte kan vara prinsessor, vilket inte uppkom i något av samtalen med pojkarna. Där uttrycktes det i stället att pojkar ska vara prinsar. Följande samtal utspelade sig kring en bild där huvudkaraktären kan ses dansa i prinsesskjol med tre flickor:

Lisa: Hon är en prinsessa [pekar i boken].
Samtalsledare: Ja, de är prinsessor alla fyra.
Annika: Alla tre menar du väl?
Samtalsledare: Alla tre, hur tänkte du då?
Malin: [räknar] En, två, tre, fyra, det är fyra.
Lisa: Han är ingen prinsessa.
Samtalsledare: Okej, vill du berätta hur du menar?
Lisa: För att han är en kille!
Samtalsledare: Okej.
Annika: Han måste vara en prins.

Lisa verkar förklara Annikas resonemang genom att påpeka att huvudkaraktären inte kan vara en prinsessa för att han är kille. Det skulle kunna innebära att barnen är influerade av sagor, massmedia och liknande som förmedlar denna bild till dem. En mer sannolik tolkning skulle kunna vara att orden "prins" och "prinsessa" redan är könade för barnen, och att det inte är själva handlingen att iklä sig i kjolar eller liknande som barnen motsätter sig.

Nedanstående samtal utspelar sig kring en bild i boken där tre pojkar går in och ser huvudkaraktären som klätt ut sig med kjol och klackskor, och de tre pojkarna på bilden har relativt neutrala ansiktsuttryck:

Samtalsledaren läser ur boken: dom går in och hämtar Kenta.
Simon: Och så ser dom, då skrattar dom ser jag.
Samtalsledare: Vad tror ni att dom tänker när dom kommer in?
Simon: Att alla har klänning.
Joakim: Åsså att han är en fegis, en töntig.
Samtalsledare: Hur är man dårå?
Simon: Dum.
Joakim: Aaa dum.
Samtalsledare: Om man är en fegis?
Joakim: Då är man feg, då kan man inte vara nånting.
Simon: Men en fegis, då vågar man ingenting.
Simon: Inte ens och äta svamp.
Samtalsledare: Hur menar ni då när ni säger att han är en fegis, hur vet man det?
Joakim: För jag ser på dom, ser du.
Samtalsledare: Vad är det du ser?
Joakim: Dom där killarna.
Samtalsledare: Vad tror du dom tänker?
Joakim: Dom tänker att han är en fegis.
Samtalsledare: Varför tror ni att dom tänker så då?
Simon: För att han har klänning.

Det vi ser som intressant i detta samtal, är att ett av barnen läser in att de tre pojkarna på bilden skrattar åt huvudkaraktären, trots att pojkarna på bilden inte skrattar. Det skulle kunna betyda att han på ett eller annat sätt har erfarenhet av en liknande händelse, han har en medvetenhet om att en sådan handling kan bemötas med negativitet. I samtliga boksamtal ger barnen uttryck för att pojkarna i boken kommer att reagera negativt på huvudkaraktärens gränsöverskridande handling, bland annat genom att skratta åt honom. Några andra negativa uttryck barnen i de olika samtalen använder sig av för att beskriva huvudkaraktären är exempelvis "knäpp", "konstigt", "pinsam", "töntig", och vi tolkar det som att dessa uttryck är gränsbevarande. Att skratta åt någon kan ses som en gränsbevarande handling. Dessa uttryck indikerar att barnen är medvetna om en norm som innebär att pojkar inte bör bära klänningar om de vill passa in och undvika korrigerings.

När pojkarna talar om att huvudkaraktären är en fegis för att han har klänning kan det förstås som att det ses som ett nederlag för huvudkaraktären att iklä sig kvinnligt kodade kläder. Detta blir ännu tydligare av nedanstående utdrag ur samma boksamtal, där barnen inte längre talar om boken utan i stället relaterar till sig själva:

Samtalsledare: Har ni klätt ut er med kjol och klackskor någon gång?

Simon: Nä jag hatar det.

Joakim: Aaa jag hatar det jag med.

Samtalsledare: Varför hatar ni det då?

Simon: Jag vill inte ha klänningar.

Joakim: Det är inget coolt.

Simon: Nää.

Samtalsledare: Vad är coolt då?

Simon: Då skrattar alla tjejer åt oss.

Samtalsledare: Vad är coolt då?

Joakim: Alltså att man är häftig.

Samtalsledare: Hur är man då?

Joakim: Asså man betar sig coolt.

Samtalsledare: Hur gör man då när man betar sig coolt?

Joakim: När jag kan brotta ner Mattias i en enda biff.

Simon: Jag också.

Joakim: Kommer du ihåg när vi brottades därute?

Samtalsledare: Vad kan man mer göra som är coolt då?

Joakim: Vara busigt.

Simon: Sparka fotboll.

När barnen talar om att det inte är coolt att ha klänning drar vi paralleller från barnens utsagor till överordnad maskulinitet; att pojkar som agerar gränsöverskridande tar ett kliv nedåt i hierarkin. Att välja bort klänning kan ses som ett sätt att markera könstillhörighet. Att "kunna brotta ned Mattias i en enda biff" kan också ses som ett uttryck för den rådande mansnormen, att det är coolt och önskvärt att vara stark.

I följande utdrag har några barn talat kring pojkarnas (i boken) reaktioner på huvudkaraktärens gränsöverskridande handlingar. Barnen har innan detta utdrag samtalat om att reaktionerna pojkarna ger till huvudkaraktären är av det

negativa slaget, och utdraget visar på en pojkes resonemang kring varför de skulle vara negativt inställda till huvudkaraktären:

Bertil: Men nu vill jag säga nåt! Kanske för att han leker med barbiedockor...
Och jag brukar ju inte göra det. Jag leker ju med lego.

Bertil refererar bokens handling till sina egna erfarenheter och tydliggör att han inte leker med barbiedockor utan lego. Det skulle kunna förstås som att han, liksom pojkarna i utdraget ovan, markerar sin könstillhörighet som pojke och agerar gränsbevarande.

De enda gränsöverskridanden barnen gav uttryck för var flickors överskridande. Vid samtal kring vad som var möjligt att göra för flickor och pojkar kom det fram mer saker som flickor får göra som kan antas vara klassiskt manligt kodade, exempelvis brottnings och att vara grovmotorisk. Vi fann ingenting som kan tolkas som gränsöverskridande när det gäller pojkars sätt att vara.

I samtalet nedan diskuterar barnen saker som killar inte kan göra och kommer in på vad flickor kan göra. Samtalet inleds med att Sven uttrycker att pojkar inte kan dansa balett:

Sven: Killar kan inte dansa balett.
Samtalsledare: Varför kan dom inte det då?
Eskil: Därför dom...dom kan inte...jag tycker att dom är så konstig då...men killar kan... är starkare än tjejer också
Adam: Det beror på hur mycket muskler man har.
Samtalsledare: Finns det något mer som killar inte kan göra tror ni?
Sven: Lyfta träd.
Eskil: Jag kan ju lyfta upp en stock i alla fall.
Adam: Jag kan lyfta Eskil... och min storasyster och Linda som är sju år... och jag känner någon som är jättestark och är tjej, hon kan lyfta en sju.

Eskils uttalande om att pojkar inte kan dansa balett för att de då är konstiga, ger uttryck för att det finns någonting som inte riktigt stämmer för honom med bilden av pojkar som dansar balett. Det kan tänkas att Eskil ger uttryck för en norm om att pojkar inte kan dansa balett och att hans uttryck blir ett gränsbevarande av denna norm. Adam opponerar sig dessutom emot Eskils uttryck att pojkar är starkare än flickor och uttrycker att det inte är könet som har betydelse för styrkan, utan mängden muskler. Adam förtydligar detta genom att också uttrycka att han känner en tjej som är stark. Det kan ses som ett omformulerande av könsnormen att styrka inte bara är något som är förbehållet pojkar, och att han visar på att flickor också kan vara starka. Adams resonemang kan ses som en gränsöverskridande tanke, som kommer som en motvikt av ett försök till gränsbevarande.

I bokens handling brottas några pojkar med varandra, och i följande samtal relaterar några flickor detta till sig själva och sina förmågor:

Malin: Tjejer brukar ju brottas också.
Lisa: Ja, jag brukar brottas med pappa!

Pernilla: Och jag går på gympaträning.

Annika: Och jag är bra att klättra. Jag kan brotta ned min tränare Jonas.

Pernilla: Vet du, jag kan brotta ned hela min pappa!

Malin uttrycker spontant att det inte enbart är pojkar som brottas. Flickorna talar om sina egna fysiska prestationer och uttrycker att de är starka nog att brotta ned vuxna män. När de talar om sig själva som starka så kan det tänkas att de, likt Adam ovan, är aktiva i att omformulera den traditionella könsnormen som säger att flickor är svaga och stillsamma. Således kan detta också bli ett uttryck för ett gränsöverskridande handlande.

Kärlek och normativa relationer

Ett av samtalen särskilde sig från de övriga genom att flickorna i gruppen samtalade om relationerna mellan bokens huvudkaraktär och flickor i boken som romantiska snarare än vänskapliga. De två nedanstående exemplen kommer från samma boksamtal, men utspelar sig under olika tillfällen:

Exempel 1

Samtalsledare: Kenta verkar titta emot tjejerna, vad tror ni att han tänker?

Annika: Han tänker på Gittan, han är kär i Gittan.

Exempel 2

Samtalsledare: Det verkar inte som att tjejerna vill leka med Kenta, vad tror ni det kan bero på?

Pernilla: Jag tror att det är för att de tycker han är pinsam och tråkig.

Lisa: Jag tror att det är för att han vill ha hon [pekar i boken].

Malin: Men hon är finare!

Annika: Nä, hon är finare, hon har en klänning och hon har en kjol.

Boken tar inte upp några kärlekshistorier, så att huvudkaraktären är kär i en av flickorna i boken blir barnens egna tolkningar i det första exemplet. Större delen av just detta boksamtal kom att uppehålla sig kring kärlek och vem som var kär i vem. I exempel två menar Lisa på att huvudkaraktären vill ha en av flickorna, och en tolkning kan vara att hon menar det som ett kärleksmässigt begär. Malin och Annikas diskussion blir också relevant till detta då de talar om vem av flickorna i boken som är finast. Det kan förstås som att de fokuserar på utseende som en avgörande faktor i fråga om vem huvudkaraktären ska åtrå. De andra boksamtalen fokuserade endast på vänskapsrelationer och vem som ska få vara med vem, det var således endast denna grupp flickor som samtalade om kärleksrelationer. Dessa uttryck om att huvudkaraktären är kär i en av flickorna boken kan ses som ett uttryck för heteronormativitet; att kvinnor och män är varandras naturliga motsatser och att de därför bör åtrå varandra.

Ett utdrag ur ett annat boksamtal med flickor synliggör motsatsparet prins/prinsessa. Barnen talar om varför huvudkaraktären inte kan vara en prinsessa:

Emma: för att han är en pojke.
Helen: och han ska vara en prins.
Sofie: han ska vara en prins till henne [pekar i boken].

Helen tar upp att huvudkaraktären inte kan vara en prinsessa för att han ska vara en prins. Det faktum att Sofie betonar att han ska vara en prins *till* en av flickorna i boken kan visa på liknande tankar som Annika har i utdraget ovan. En tolkning kan vara att hon menar att prinsar behöver prinsessor på samma sätt som Annika menar att huvudkaraktären är kär i en av flickorna i boken. Detta utdrag kan alltså också ses som ett uttryck för heteronormativitet.

Diskussion

I denna del av vår uppsats kommer vi både att diskutera metodval och resultat. Vi kommer att diskutera hur vårt val av metod kan ha påverkat vårt slutresultat, för att sedan gå vidare med att föra en diskussion om hur vårt resultat relaterar till tidigare forskning. Slutligen kommer vi att ge förslag på vidare forskning inom ämnet.

Metoddiskussion

I planeringen funderade vi kring huruvida vi skulle använda flertalet gränsöverskridande böcker eller endast en. På grund av tidsbrist föll valet på att endast använda en bok. Vi valde boken "Kenta och barbisarna" (Lindenbaum, 2007) för att den innefattar relativt tydliga gränsöverskridande handlingar som vi ansåg kunde väcka samtal och diskussioner mellan barnen. Vi hade tankar på att genomföra ytterligare boksamtal med barnen med en bok med en flicka som agerar gränsöverskridande i huvudrollen, men på grund av tidsbrist fick vi nöja oss med en bok. Vi är dock medvetna om att två böcker troligtvis hade gett större variation på empirin. I analysen av materialet visade det sig att samtalen främst kom att handla om pojkaktighet och mindre om flickaktighet, vilket förmodligen kan förklaras av att det i den valda boken är pojkar som utmanar könsnormer. Av denna anledning hade det varit fördelaktigt att välja en bok där både pojkar och flickor utmanar könsnormer. Att utföra fler antal boksamtal hade också kunnat ge en större bredd och variation i resultatet, den begränsade tidsramen möjliggjorde dock inte detta. Det är möjligt att resultatet blivit anorlunda om vi hade valt att genomföra boksamtalen i könsheterogena grupper. De farhågor vi hade kring könsheterogena grupper uppfylldes till viss del i de könshomogena grupperna. Vi noterade att en del barn styrde samtalet mer än andra barn och vissa barn ändrade sina svar utefter vad de andra barnen svarade.

En svårighet var att formulera frågor som kunde leda in samtalen på studiens syfte utan att vara alltför styrande, vi inser också att vår förståelse av genus har påverkat vilka frågor som vi formulerade till barnen och vilket resultat vi har fått. I efterhand vid transkribering och analys insåg vi att våra frågor hade kunna utvecklats och förändrats. Många av våra följdfrågor av barnens uttryck blev dessutom av typen "varför". En sådan fråga får förhållningsliknande karaktär och kan vara hämmande (Chambers, 2011). Att vi ibland fick tystnad som svar av barnen kan bero på just detta. Med mer träning och erfarenhet av samtal skulle detta kunna undvikas.

I vilken miljö boksamtalen utfördes kan ha påverkat samtalen, vid två tillfällen utfördes samtalen i förskolans personalrum. Det är ett rum som barnen sällan befinner sig i och medförde att de blev nyfikna på saker i rummet som dem förde samtal kring. Denna medvetenhet fanns vid planeringen men vid tillfället för dessa boksamtal fanns inget annat enskilt rum att tillgå. Graden av trygghet och

tillit som barnen kände med oss påverkade troligen samtalen och svarsbenägenheten, vilket också Doverborg och Pramling Samuelsson (2000) påtalar. Vi tyckte oss märka en skillnad i att de barn vi tidigare träffat och som kände till oss diskuterade mer med oss än de fall vi samtalade med barn vi inte tidigare träffat.

En annan möjlig metod vi hade kunnat använda oss av är observationer, men den metoden valdes bort då observationer bäst lämpar sig för att beskriva hur ett fenomen rent praktiskt kan te sig här och nu, snarare än hur det talas kring (Stukát, 2011). Observation hade med andra ord varit en mer lämplig metod att använda sig av om vi hade undersökt hur förskolebarn gör kön eller liknande fenomen.

Genom boksamtalen ville vi beskriva hur barn talar kring könsnormer. Vi är dock medvetna om att det är vi vuxna som gör en tolkning av barnens utsagor, därför finns ingen garanti för att studien blir en rättvis skildring av barns eget perspektiv, för varje uttryck finns en mängd olika tänkbara innebörder och tolkningar (Davies, 2003). Vi ansåg dock att resultaten vi fick fram var viktiga och trovärdiga trots detta, då vi inte var ute efter att finna en enda sanning, utan snarare tolkningar av hur barnen kan tala kring ett fenomen.

Vi har uteslutit att göra en respondentvalidering (Bryman, 2011), vilket innebär att forskaren delar med sig av studiens resultat till respondenterna, för att säkerhetsställa att forskaren har uppfattat respondenterna rätt. Med tanke på att våra respondenter var barn tänkte vi att det skulle kunna innebära svårigheter för barnen att uttala sig om vi uppfattat dem rätt om vi kom i efterhand och talade med dem om resultaten. Av denna anledning kan vi därför inte garantera att vad vi uppfattade att barnen menade är deras egentliga mening.

Resultatdiskussion

Nedan kommer vi diskutera resultatet av vår studie. Vi har delat upp diskussionen i tre underrubriker som framstod som teman i analysen. Dessa tre underrubriker är "Flickor och pojkar som motsatser", "Mer gränsbevarande än gränsöverskridande" samt "Överordnad maskulinitet i förskolan". Vi kommer sedan att avsluta diskussionen med en slutsats samt ge förslag till vidare forskning inom området.

Flickor och pojkar som motsatser

Ett mönster som framträdde i resultatet kallar vi för könsindelad lek, där barnen gav uttryck för att flickor och pojkar tenderar att leka åtskilda. Då vi enbart genomfört samtal med barnen har vi inte kunna observera om de faktiskt leker åtskilda, men sättet de talar om det får det att verka som någonting relativt självklart för barnen. Att ta avstånd från det motsatta könet kan förstås som ett sätt att konstruera sin feminitet respektive maskulinitet (Änggård, 2005). Det skulle

även kunna ses som ett uttryck för gränsbevarande handlingar (Davies, 2003) och att upprätthålla dikotomin mellan flickor och pojkar (Hirdman, 2001). Det är också möjligt att den könsindelade leken är en effekt av normen att barn förväntas trivas bäst och att enbart dela intressen med barn av samma kön (Martinsson & Reimers, 2008).

I resultatet framkommer det att både pojkar och flickor ger uttryck för en negativ bild av pojkar, barnen ger bland annat beskrivningar av pojkar som störande och dumma. Detta kan tänkas bero på att pedagoger tenderar att se pojkar som mer besvärliga än flickor (Lynch, 2015) och att de dessutom får flest tillsägelser (Eidevald, 2009) vilket möjligtvis också kan påverka bilden av hur flickor och pojkar ser på pojkaktighet. Detta kan alltså vara ett uttryck för en norm om att pojkaktighet ofta är kopplad till besvärlighet eller bråkighet.

Normen att män och kvinnor ses som motsatspar som ska åtrå varandra, det vill säga heteronormativitet (Butler, 2004), är något vi såg uttryck för i resultatet där några flickor talar kring kärlek och åtrå på ett heteronormativt sätt. Flickorna gav också uttryck för att det är den finaste flickan som kommer att vinna huvudkaraktärens hjärta, vilket liknar Blaises (2005) resultat om att flickor kan använda sig av utseendemässiga attribut för att mäta sin tänkbara åtråvärdhet från pojkar. Att flickorna talar om yta och kärlek kan kopplas till Davies (2003) konstaterande om att barn kan förväntas anamma de attribut som är kopplade till könstillhörighet för att uppnå social acceptans, vilket i detta fall kan vara intresset för utseende.

Mer gränsbevarande än gränsöverskridande

Resultatet visar på hur några pojkar diskuterar om att de inte kan tänka sig att klä ut sig i klänning och att det inte är "coolt" att ha klänning. Pojkarna går sedan över till att tala om vad som är coolt, exempelvis att spela fotboll, brottas och vara busig. Det som pojkarna uttrycker som coolt är just maskulint kodade handlingar. Att ha klänning kan anses feminint, vilket då underordnas det maskulina (Connell, 2008), och av denna anledning kan det också bli viktigt för pojkarna att uttrycka sig gränsbevarande för att inte riskera att underordnas. Att inte avvika från normer är viktigt för att bli socialt accepterad (Davies, 2003), och att bära klänning skulle för dessa pojkar kunna tänkas innebära att frångå normen om vad som är pojkaktigt att göra. På så vis upprätthåller de en manlig norm. Det kan förstås som att pojkarna i det här samtalet visar på hur de gör kön, med andra ord att pojkarna agerar performativt (Butler, 2004).

I resultatet synliggörs flertalet uttryck av barnen som kan tolkas som gränsbevarande handlingar, med andra ord handlingar som exempelvis görs för att tydliggöra att någon agerar fel eller utanför normen, samt klagöra och försvara sin uppfattning av könskategori (Davies, 2003; Hellman, 2010; Thorne, 1993). Ett exempel på ett liknande gränsbevarande uttryck gör en pojke när han

konstaterar att han leker med lego och inte med barbie dockor, där han ger uttryck för en möjlig könsnormativ förståelse för att dockor är för flickor och att lego är för pojkar. Det kan också förstås som att han markerar den egna köns-tillhörigheten genom att använda sig av leksaker som markör (Francis, 2010).

Överordnad maskulinitet i förskolan

Odenbring (2010) menar att en effekt av överordnad maskulinitet kan göra att pojkar tenderar att agera mer gränsbevarande än flickor. Detta var inget vi kunde se i vårt resultat, vi såg snarare att flickorna var mer gränsbevarande när de poängterade att pojkar inte kan vara prinsessor, vilket inga pojkar uttryckte i samtalen. Vi såg också en skillnad i hur barnen talade om flickors och pojkars möjligheter till olika handlingar. I resultatet framkom fler möjligheter för flickor, medan det för pojkar var snävare, eller kanske till och med också att det bara fanns ett sätt att vara pojke på. Flickorna kunde både leka med dockor och klä ut sig till prinsessor lika väl som att vara stark och grovmotorisk med brottning och fotboll. För pojkar talades det mer om att vara cool, busig och stark; att klä sig i klänning och leka med dockor var inte ett alternativ. Det är tänkbart att kläder som verktyg för gränsbevarande (Davies, 2003) blir ett sätt för pojkarna i studien att markera sin överordnade maskulinitet, där pojkarna riskerar att klättra nedåt i hierarkin genom att iklä sig något så feminint kodat som en klänning eller kjol. Några barn i studien uttrycker gläpord så som "tönt" och "fegis" i samband med att huvudkaraktären, som är en pojke, gör något som anses vara feminint (exempelvis att klä sig i klänning och dansa). Relaterat till det Connell (2008) skriver om processen av att befästa en överordnad maskulinitet kan dessa uttryck ses som ett försök av barnen i studien till att underordna huvudkaraktären i boken enligt gällande mansnorm.

En möjlig effekt av en överordnad maskulinitet kan vara att flickor får det lättare att agera utanför normen för vad som anses flickaktigt och ge uttryck för en maskulinitet eftersom det innebär att de klättrar upp i hierarkin (Hellman, 2010), medan det för pojkar är ett steg nedåt att på motsvarande sätt ge uttryck för femininitet. Att resultatet inte visar några alternativa sätt för pojkar att vara kan också relateras till det Nordberg (2005) poängterar, att pojkar sällan blir uppmuntrade till handlingar förknippade med femininitet som en effekt av överordnad maskulinitet. Om detta ställs mot förskolans läroplansmål (Skolverket, 2011), som betonar att flickor och pojkar ska få samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan att begränsas av stereotypa könsroller, så blir det främst flickor som får dessa möjligheter medan pojkar blir mer begränsade.

Slutsats

Syftet med studien har varit att med hjälp av boksamtal beskriva hur 21 förskolebarn ger uttryck för könsnormer i samtal med en bilderbok som utgångspunkt. Studien visar att barnen främst ger uttryck för könsnormer på ett sätt som upprätthåller dessa, några uttryck som kan sägas vara omformulerande var företrädesvis kopplade till flickors möjliga sätt att vara. Detta kan vara en effekt av en överordnad maskulinitet och därmed kan pojkaktighetens sätt att vara bli det mest önskvärda, och det kan således därför bli lättare för flickor att agera gränsoverskridande. Studien synliggör att barnen har en medvetenhet kring många könsnormer som de förhåller sig till och resonerar kring. Resultaten av studien bekräftar vad tidigare forskning (Bodén, 2011; Davies, 2003; Thorne, 1993) visar, att barn själva är aktiva i att upprätthålla och, till viss del i denna studie, omformulera könsnormer. Ärlemalm- Hagsér och Pramling Samuelsson (2009) efterlyser forskning som fokuserar på att lyssna på barnens egna röster för att bidra till ökad kunskapsutveckling på hur yngre barn själva ser sin situation och hur de tänker kring könsroller och könsroller. Vi ser vår studie som ett litet bidrag till detta. Genom att försöka förstå hur barn kan resonera kring könsnormer och vad det kan innebära att vara flicka och pojke, kan vi eventuellt också förstå hur det kan vara möjligt att motverka att stereotypa könsnormer befästs i förskolans verksamhet. Det blir därför också viktigt att involvera barnen och göra dem delaktiga i utvecklingsarbetet kring genus i förskolans verksamhet.

Förslag på vidare forskning

I denna studie har vi valt att samtala med förskolebarn för att få förståelse för hur de uttrycker sig kring könsnormer, då vi under litteraturinläsningen såg att få forskare inom området hade samtalat med förskolebarn kring ämnet genus. Det hade varit spännande att utöka studien med fler boksamtal och med ett större urval av bilderböcker eller annat material för att se om resultatet blivit annorlunda. Det vore intressant att göra en jämförande studie mellan olika åldrar för att se om det finns några skillnader i deras sätt att ge uttryck för könsnormer. Det skulle även vara möjligt att genomföra en liknande studie där boksamtal kompletteras med exempelvis observationer för att se om det finns en samstämmighet i hur könsnormer uttrycks i samtal av barnen och hur dessa könsnormer fysiskt sett kan uttrycka sig i samspelet, alternativt i leken, i förskolan.

Referenser

Blaise, M. (2005). A feminist poststructuralist study of children 'doing' gender in an urban kindergarten classroom. *Early Childhood Research Quarterly*, 20(1), 85–108.

Bodén, L. (2011). Könneutralitet och kompensatorisk pedagogik. Dominerande föreställningar i förskolans jämställdhetsarbete. I H. Lenz Taguchi, L. Bodén & K. Ohrlander (Red.). *En rosa pedagogik - jämställdhetspolitiska utmaningar*. (s. 35-47). Stockholm: Liber.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Butler, Judith (2004). *Genus ogjort: kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Butler, J. (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.

Chambers, A. (2011). *Böcker inom och omkring oss*. Huddinge: X Publishing.

Connell, R. (2008). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.

Connell, R., & Pearse, R. (2015). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.

Dahlin-Ivanoff, S. (2015). Fokusgruppsdiskussioner. I G. Ahrne & P. Svensson. (Red). *Handbok i kvalitativa metoder*. (s.81-92). Stockholm: Liber.

Davies, B. (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber.

Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2013. Stockholm.

Doverborg, E., & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Att förstå barns tankar: metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber.

Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare: att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Diss. Jönköping: Jönköpings Universitet, 2009. Jönköping.

Eidevald, C., & Lenz Taguchi, H. (2011). Genuspedagogik och förskolan som jämställdhetspolitisk arena. I H. Lenz Taguchi, L. Bodén & K. Ohrlander (Red). *En rosa pedagogik - jämställdhetspolitiska utmaningar*. (s.19-31). Stockholm: Liber.

- Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red). *Handbok i kvalitativa metoder*. (s.34-54). Stockholm: Liber.
- Forsberg, U. (2002). *Är det någon "könsordning" i skolan?: analys av könsdiskurser i etniskt homogena och etniskt heterogena elevgrupper i årskurserna 0-6*. Diss. Umeå: Umeå Universitet, 2002. Umeå.
- Francis, B. (2010). Gender, toys and learning. *Oxford Review of Education*,36(3), 325-344.
- Hedlin, M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0: om genus och skolans jämställdhetsmål*. Växjö: Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet.
- Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa? : förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010. Göteborg.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus: om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Källström Cater, Å. (2015). Att intervjua barn. I G. Ahrne & P. Svensson. (Red). *Handbok i kvalitativa metoder*. (s.68-80). Stockholm: Liber.
- Lindenbaum, P. (2007). *Kenta och barbisarna*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lynch, M. (2015). Guys and dolls: a qualitative study of teachers' views of gendered play in kindergarten, *Early Child Development and Care*, 185(5), 679-693.
- Löfdahl, A. (2014). God forskningssed - regelverk och etiska förhållningssätt. I A. Löfdahl, M. Hjalmarsson & K. Fanzén (Red). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. (s.32-43). Stockholm: Liber.
- Løkken, G., & Søbstad, F. (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Martinsson, L., & Reimers, E. (2008). Inledning. I L. Martinsson & E. Reimers (Red.). *Skola i normer* (s. 7-30). Malmö: Gleerups.
- Nordberg, M (2005). Det hotande och lockande feminina - om pojkar, femininitet och genuspedagogik. I M. Nordberg (Red.) *Manlighet i fokus*. (s. 122-145). Stockholm: Liber.
- Odenbring, Y. (2010). *Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar: könskonstruktioner i interaktion i förskola, förskoleklass och skolår ett*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010. Göteborg.

- Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I G. Ahrne & P. Svensson (Red). *Handbok i kvalitativa metoder*. (s.220-236). Stockholm: Liber.
- Skolverket (2011). *Läroplan för förskola Lpfö 98 reviderad 2010*. Stockholm: Skolverket.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Thorne, B. (1993). *Gender play: girls and boys in school*. Buckingham: Open University Press.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed [Elektronisk resurs]*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad från: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/>
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper- om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Änggård, E. (2005). Barbie Princesses and Dinosaur Dragons: Narration as a Way of Doing Gender. *Gender And Education*, 17(5), 539-553.
- Ärlemalm-Hagsér, E., & Pramling Samuelsson, I. (2009) Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 14 (2), 89-109.

BILAGA 1: Samtyckesbrev till vårdnadshavare

Hej!

Vi är två studenter, Frida Andersson och Theres Arnosdotter, som läser sista terminen på förskolläraryrket vid Mittuniversitetet. Vi ska nu genomföra vårt examensarbete, som kommer att behandla ämnet genus.

Vi är intresserade av att lyssna till ditt barns tankar kring flickaktighet och pojkaktighet med en barnbok som utgångspunkt, eftersom vi upptäckt att mycket av forskningen om genus som finns idag utgår ifrån de vuxnas perspektiv om vad de tror att barn tycker och tänker. Boksamtalet kommer att ske i grupp, så ditt barn kommer att vara med i en mindre grupp barn (3-4 barn) och prata.

Hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer kommer tas. Vi kommer fråga ditt barn om det vill vara med och barnet kan när som helst välja att avbryta boksamtalet. Gruppsamtalen kommer med barnens godkännande att spelas in, för att underlätta för analys av samtalen. Alla barns namn (samt förskolans namn) kommer fingeras och allt material kommer förstöras när examensarbetet är genomfört och godkänt av Mittuniversitetet.

Vi har fått tillstånd av förskolechef och pedagoger på förskolan att föra dessa samtal med barnen, men vi behöver också tillstånd av er vårdnadshavare. Om ni godkänner att ert barn är med i boksamtalet är vi tacksamma om ni skriver under och lämnar papperet till förskolan så snart som möjligt.

Om ni har några frågor är ni välkomna att kontakta oss på vår e-post:

fran1201@student.miun.se   Frida Andersson
thar1100@student.miun.se   Theres Arnosdotter

Med vänliga hälsningar
Frida Andersson och Theres Arnosdotter
Mittuniversitetet

Jag/vi godkänner att mitt/vårt barn deltar och att samtalet spelas in

Barnets namn:

.....

Vårdnadshavare 1:

.....

Vårdnadshavare 2:

.....

BILAGA 2: Samtalsfrågor

-Vad tror ni boken handlar om? [visar framsidan, läser titeln]

-Jag ser att Kenta tittar bort mot barnen där i fönstret, vad tror ni han tänker?
[Bilden visar Kenta som bygger robot med två pojkar, och Kenta tittar mot två tjejer som sitter i fönstret och leker med dockor]

-Jag undrar varför Kentas pappa så gärna vill att han ska ta med fotbollen, vad tror ni?

-Jag undrar varför de struntar i Kenta, vad tror ni? [Texten i boken uttrycker att de tre tjejerna struntar i Kenta, bilden visar hur Kenta står och ser in på dem i dockvrån med en barbie i handen]

-Berätta, vad tror ni de tre killarna står och tänker på? [Tre killar som står och tittar på Kenta och tre tjejer som har klätt ut sig i kjolar och klackskor]

-Jag undrar varför Kenta går iväg, vad tror ni? [Texten uttrycker "Det är nog bäst att han går på toan", när killarna kommer]

-Den tjejen ser arg ut, vad tror ni hon tänker? [Bilden visar hur de tre killarna dansar med kjolar, den arga tjejen sitter på sidan med två tjejer som ser glada ut]

-Berätta, var det något ni gillade i boken?

-Var det något som ni inte gillade?